

UKRAJINSKÍ ODÍDENCI NA SLOVENSKU:

OPATROVATEĽSKÝ PRÍSPEVOK NA DETI SO ŠPECIFICKÝMI POTREBAMI (ŤAŽKÉ POSTIHNUTIE A ZDRAVOTNÉ PROBLÉMY)

Všeobecné otázky a odpovede

Kontext programu hotovostnej podpory pre deti a rodiny ukrajinských odídenčov

Od začiatku vojny na Ukrajine 24. februára 2022 prišlo na Slovensko vyše 517 000 odídenčov z Ukrajiny. Prevažnú väčšinu (89 %) tvoria ženy, deti, starší ľudia a iní so špecifickými potrebami.¹ Do tejto skupiny patria deti s ťažkým zdravotným postihnutím a zdravotnými problémami. Tieto deti a ich opatrovatelia čelia osobitným výzvam, keď sa prispôbujú novej, neistej situácii.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVaR) SR už poskytuje peňažnú pomoc ohrozeným domácnostiam prostredníctvom vlastného programu dávok v hmotnej núdzi. Vzhľadom na obrovský rozsah tejto núdzovej situácie sú však potrebné samostatné dočasné programy na podporu odídenčov, ktorí sa starajú o deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami, a vo všeobecnosti na zabezpečenie toho, aby odídencci mohli uspokojiť svoje vlastné materiálne potreby.

Vláda SR požiadala medzinárodné spoločenstvo o podporu týchto programov. UNICEF a Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) podporujú a spravujú program opatrovateľských príspevkov. Vysoký komisár Organizácie Spojených národov pre utečencov (UNHCR), UNICEF a Medzinárodná federácia Červeného kríža (IFRC) tiež podporujú a riadia program krátkodobej

núdzovej hotovostnej pomoci na uspokojenie materiálnych potrieb približne 26 000 domácností utečencov.²

¹ <https://reliefweb.int/report/slovakia/inter-agency-operational-update-slovakia-22-june-2022>

² https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/slovakia-humanitarian-organisations-take-over-financial-support-system-those-fleeing-ukraine_en

Tieto dva programy predstavujú [špeciálnu formu pomoci na Slovensku](#). Zavádzajú mechanizmus poskytovania dočasnej finančnej podpory odídencom a zároveň poskytujú cieleň podporu pre obzvlášť zraniteľnú skupinu detí a tých, ktorí sa o ne starajú.

Čo je cieľom opatrovateľského príspevku?

Cieľom programu je riešiť ekonomickú zraniteľnosť detí s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami a ich opatrovateľov.

Opatrovateľský príspevok dáva pocit bezpečnosti ľuďom, ktorí majú deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami a ktorí boli vytrhnutí zo svojich domovov za tých najtraumatickejších okolností. Jeho cieľom je zmierniť veľký finančný tlak, ktorému čelia, tým, že jednému rodičovi alebo opatrovateľovi umožní celodennú starostlivosť o dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami.

Ide však ešte ďalej, s cieľom spojiť dávky so službami, ktoré môžu podporiť sociálne začlenenie a umožniť im žiť plnohodnotný život aj napriek zmeneným okolnostiam.

Prečo poskytovať hotovostnú podporu namiesto materiálnej pomoci a vybavenia?

Jedným z kľúčových aspektov hotovostnej pomoci je jej úloha pri obnove pocitu dôstojnosti, ktorý prichádza so schopnosťou prijímať vlastné rozhodnutia, namiesto toho, aby tieto rozhodnutia robil za nich niekto iný.³

Odídenci, vrátane tých, ktorí sa starajú o deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami, najlepšie poznajú svoju situáciu: nikto iný nedokáže lepšie pochopiť, čo potrebujú. Čoraz častejšie sa uznáva, že hotovostné bankové prevody alebo poukážky poskytujú odídencom väčšiu slobodu výberu pri uspokojovaní vlastných potrieb a sú spôsobom, ktorý im dovoľuje zachovať si svoju ľudskú dôstojnosť.⁴ Na rozdiel od distribúcie materiálnej pomoci, ktorá sa dodáva zvonka a ktorá nie je spojená s miestnym trhom (a môže ho dokonca porušovať), prevody hotovosti umožňujú odídencom nakupovať výrobky od miestnych dodávateľov.

Z toho profitujú nielen odídenci, ktorí si môžu kúpiť presne to, čo potrebujú, ale aj miestne ekonomiky. Odídencom takéto riešenie tiež umožňuje každodenný kontakt s ich hostiteľskými komunitami, čím pomáha prekonať pocit vylúčenia a izolácie v ťažkých časoch. Je to dôležité

³ K. Berry and S. Reddy, Safety with Dignity: Integrating Community-based Protection into Humanitarian Programming [Bezpečnosť s dôstojnosťou: Integrácia komunitnej ochrany do humanitárneho programovania], Network Paper 68 (London: ODI, 2010).

⁴ Paul Harvey and Sarah Bailey, 'Cash transfer programming in emergencies' [Programovanie peňažných prevodov v núdzových situáciách], Good Practice Review Number 11, Humanitarian Policy Group at ODI, London, 2011 (<https://odihpn.org/wp-content/uploads/2011/06/gpr11.pdf>).

najmä pre deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami, ktoré často čelia vylúčeniu popri inom znevýhodnení, a pre tých, ktorí sa o ne starajú a nemajú žiadnu alebo iba malú príležitosť zarobiť si z tohto dôvodu, že sa musia o deti starať a pomáhať im 24 hodín denne. Podpora pomáha opatrovateľovi kompenzovať nedostatok mzdy z dôvodu ošetrovania dieťaťa s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami.

Okrem toho program opatrovateľských príspevkov prináša deťom so zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami a tým, ktorí sa o ne starajú, priamy kontakt s pracovníkmi vyškolenými UNICEF, ktorí dokážu posúdiť ich potreby a usmerniť ich ohľadom ďalších služieb a podpory. To by nebolo možné, keby tieto rodiny dostávali iba materiálnu pomoc, bez procesu hodnotenia.

Ako tieto príspevky podporujú práva detí s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami?

Podľa slovenského aj ukrajinského práva majú deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami nárok na opatrovateľa. Poskytnutím hotovostnej pomoci ich opatrovateľom sa znižuje finančná záťaž domácnosti a umožňujú opatrovateľom poskytnúť potrebnú starostlivosť deťom.

Správa opatrovateľských príspevkov

Kto je zodpovedný za tento program?

Vedenie slovenského MPSVaR rýchlo a solidárne zareagovalo na potreby ukrajinských odídencom a pripravilo celkové usmernenie k tomuto programu. Financovanie dočasne poskytuje UNICEF a Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM).

Kto čo robí?

- UNHCR registruje potenciálnych príjemcov spolu s MPSVaR v slovenských Registračných centrách a ich údaje poskytuje UNICEF.
- UNHCR zaznamenáva vek každého potenciálneho príjemcu. Tí, ktorí sa starajú o dospelých so špecifickými potrebami, sú presmerovaní do IOM na ďalšie posúdenie a, ak majú nárok, na vyplatenie dávky. Tí, ktorí sa starajú o deti, sú presmerovaní do UNICEF. Hoci sa hodnotiace nástroje pre dospelých a deti líšia, postup a výška vyplatenej peňažnej pomoci (508 EUR mesačne) sú úplne rovnaké.
- UNICEF následne spolupracuje s domácnosťami, ktoré boli zaregistrované UNHCR ako tie, ktoré sa starajú o deti so zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými

problémami. Tieto rodiny budú kontaktované telefonicky a SMS správou a následne prebehne posúdenie ich oprávnenosti.

Žiadosť o opatrovateľský príspevok

Kto je oprávnený?

O opatrovateľský príspevok môžu požiadať domácnosti ukrajinských odíencov, ktorí prišli na Slovensko od 24. februára 2022 a získali dočasnú ochranu. Opatrovatelia s deťmi, ktorí sú držiteľmi ukrajinského preukazu ZŤP alebo ktorí sami nahlásia, že sa starajú o deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami, budú kontaktovaní, aby boli posúdené potreby ich dieťaťa a ich nárok na opatrovateľský príspevok.

Ako sa majú uchádzať o príspevok osoby, ktoré sa starajú o deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami?

- Prvým krokom je registrácia v MPSVaR a získanie dočasnej ochrany, následne získanie finančnej pomoci od UNHCR. V rámci procesu registrácie UNHCR sa ich opýta, či oni alebo niekto v ich domácnosti má nejaké špecifické potreby. V prípade odpovede „áno“ budú požiadaní o ďalšie informácie vrátane odpovedí na dve jednoduché otázky typu áno/nie:
 - Ste vy alebo niekto z vašich rodinných príslušníkov, ktorí s vami cestujú, držiteľom ukrajinského preukazu ZŤP? (Ak „Áno“, uveďte kto).
 - Myslíte si, že vy alebo ktorýkoľvek člen vašej rodiny, ktorý s vami cestuje, môže potrebovať ďalšiu pomoc alebo služby z dôvodu zisteného zdravotného postihnutia? (Ak „Áno“, uveďte kto).
- V prípade odpovede „áno“ na ktorúkoľvek otázku týkajúcej sa dieťaťa, UNHCR poskytne ich údaje UNICEF. UNICEF ich bude kontaktovať a oznámi im, že sa s nimi spojí TENENET a dohodne hodnotiaci pohovor zameraný na posúdenie potrieb ich dieťaťa.
- Hodnotiaci pohovor vykonávajú ukrajinsky hovoriaci operátori, ktorí absolvovali školenia týkajúce sa postihnutí, začlenenia a hodnotiacich techník. Títo operátori sú dostupní v registračných centrách alebo sú členmi mobilných a terénnych tímov. Môžu odpovedať na otázky o spôsobe poskytovania príspevku a tiež poskytnúť dôležité informácie o možných odporúčaniach pre deti so zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami.
- Hodnotenie detí je založené na odpovediach ich rodičov alebo opatrovateľov, ktoré prostredníctvom dotazníka získavajú vyškolení operátori. Dotazník je modul o fungovaní dieťaťa, týka sa skôr toho, čo dieťa potrebuje na fungovanie, než jeho postihnutia a je

dostupný v slovenskom aj ukrajinskom jazyku. Operátori kladú otázky opatrovateľom a zaznamenávajú odpovede do aplikácie (KOBO), ktorá automaticky generuje výsledok.

- Tí, ktorí nebudú identifikovaní ako oprávnení, budú kontaktovaní SMS správou o tomto rozhodnutí a získajú informácie o ďalšom postupe a iných podporných službách. Tí, ktorí budú identifikovaní ako oprávnení, budú o tom informovaní a zaregistrovaní v systéme opatrovateľských príspevkov.
- UNICEF môže postúpiť informácie o deťoch so zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami UNHCR, aby boli zapísané do programu hotovostnej pomoci v hmotnej núdzi, ak ešte neboli zaregistrované v UNHCR.
- **Upozornenie: je dôležité, aby žiadatelia mali svoje vlastné slovenské telefónne číslo, aby ich bolo možné priamo zastihnúť ohľadom opatrovateľského príspevku.**

Ako prebieha hodnotenie?

Domácnosti sú kontaktované SMS správou a telefonicky s informáciou o pripravovanom hodnotení. Hodnotenie sa môže uskutočniť na mieste ubytovania alebo v registračnom stredisku, ktoré je najbližšie ich miestu ubytovania.

Hodnotenie vykonáva tím dvoch operátorov, z ktorých jeden hovorí ukrajinsky, a to buď osobne v registračnom stredisku, telefonicky alebo na mieste, kde je rodina ubytovaná.

Operátor používa dotazník a kladie opatrovateľovi otázky, napr. o stupni funkčného postihnutia dieťaťa, či potrebuje nejaké pomôcky alebo celodennú starostlivosť. Dotazník je navrhnutý tak, aby na otázky odpovedal dospelý – rodič alebo opatrovateľ – a nie dieťa.

Musia byť pri hodnotení prítomné deti so zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami?

Nie. Operátor môže navštíviť domácnosť za účelom hodnotenia, ale dieťa tam nemusí byť. Hodnotenie sa vykonáva s rodičom alebo opatrovateľom.

Ako prebieha hodnotenie, keď dieťa nemôže prísť do registračného strediska z dôvodu svojho zdravotného postihnutia?

Hodnotenie sa vykonáva s opatrovateľom, nie s dieťaťom. Dieťa nemusí prísť do registračného centra ani nemusí byť prítomné počas hodnotenia. V niektorých prípadoch môže domácnosť navštíviť tím dvoch operátorov.

Ako sú žiadatelia informovaní o rozhodnutí?

Žiadatelia sú informovaní SMS správou niekoľko dní po hodnotení o tom, či boli úspešní a ak áno, získajú viac informácií o spôsobe doručenia hotovosti.

Poberanie opatrovateľského príspevku

Kto poberá príspevok? Kto je konečným príjemcom?

Príspevok sa vypláca dospeléj osobe, ktorá sa stará o dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami, pretože práve táto osoba bude mať problém spojiť starostlivosť o svoje dieťa so zárobkovou činnosťou. Konečným príjemcom je dieťa, ktorého potreby sa uspokojujú prostriedkami z príspevku.

Aká je výška finančného príspevku, ktorý dostávajú príjemcovia?

Finančný príspevok pre opatrovateľov je na základe odporúčania vlády stanovený na 508 € mesačne.⁵

Ako sa hotovosť dostane k príjemcom?

Mesačné platby začali v júni 2022. Táto podpora bude trvať minimálne tri mesiace s možnosťou predĺženia na ďalšie tri mesiace na základe dohody s vládou.

Príjemcovia môžu získať peniaze bankovým prevodom na slovenský bankový účet, ak ho majú. Peniaze môžu dostať aj cez Western Union. Všetci príjemcovia dostanú na svoj mobilný telefón SMS s vysvetlením, ako dostanú príspevok.

Ako dlho sa bude poskytovať podpora?

Mesačné platby sú plánované na tri mesiace počnúc júnom 2022. Prvá platba sa vyplatí po úspešnom hodnotení a je spätne datovaná na jún 2022. Počas tohto trojmesačného obdobia bude UNICEF spolupracovať s vládou a mimovládnyimi partnermi, aby im pomohol pripraviť sa na prevzatie programu na konci tohto počiatočného obdobia. Existuje tiež možnosť ďalšej trojmesačnej podpory zo strany UNICEF na základe dohody s vládou.

⁵ Peňažná pomoc na pokrytie materiálnych potrieb je k dispozícii aj rodinám odídencom, ktoré sú obzvlášť zraniteľné (pozri samostatné otázky a odpovede a ďalšie materiály o tejto dávke).

Poskytuje sa opatrovateľský príspevok osobitne od dávky v hmotnej núdzi?
Aký je rozdiel medzi týmito dvoma príspevkami?

Opatrovateľský príspevok sa poskytuje osobám, ktoré sa starajú o deti s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami nad rámec dávky v hmotnej núdzi. Tí, ktorí majú nárok na obidve formy podpory, dostanú obidva príspevky. Rozdiel je v tom, že opatrovateľský príspevok získa osoba, ktorá sa každodenne stará o dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami a dávka v hmotnej núdzi sa vypláca hlavne domácnosti. Ak je hlava domácnosti zároveň primárnym opatrovateľom dieťaťa s ťažkým zdravotným postihnutím alebo so zdravotnými problémami – čo je bežný scenár vzhľadom na vysoké percento domácností vedených ženami medzi odídcami – táto osoba poberá obe dávky.

Koho môžu príjemcovia kontaktovať v prípade otázok alebo problémov?

Príjemcovia môžu v prípade akýchkoľvek otázok alebo problémov zavolať na bezplatnú horúcu linku finančnej pomoci UNICEF a UNHCR:

- **Bezplatné číslo: 0800 22 12 30 (zo slovenského telefónneho čísla)**
- **Bezplatná pevná linka: +421 2 22 11 56 50 (volanie z iného ako slovenského telefónneho čísla).**

V prípade akýchkoľvek otázok týkajúcich sa opatrovateľských príspevkov pre dospelú osobu so zdravotným postihnutím volajte na infolinku Medzinárodnej organizácie pre migráciu: (volanie zo Slovenska)

- **0800 500 099 (utorok a streda, od 09:00 do 14:00)**
- **0800 500 100 (pondelok, štvrtok a piatok, od 09:00 do 17:00)**

alebo kontaktujte ich e-mailom: IOMSlovakiaCBfeedback@iom.int